

مقایسه صفات شخصیتی بر اساس پنج عامل بزرگ شخصیت و طرح‌واره‌های ناسازگار در شاعران و غیرشاعران

مریم آزادگان مهر

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

سیدمحمد مهدی مشیریان فراحی

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

محمدجواد اصغری ابراهیم‌آباد^۱

استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

چکیده

شخصیت نشان‌دهنده نظام درونی افراد است که چگونگی افکار، احساسات و رفتار یک فرد را توصیف می‌کند. از آنجاکه در روانشناسی تفاوت‌های فردی هر گروه از افراد دارای صفاتی خاصی می‌باشند، هدف این پژوهش بررسی تفاوت صفات شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار در شاعران و افراد غیر شاعر می‌باشد. روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع علی-مقایسه است زیرا در این مفهوم از معلول به علت پی برده می‌شود. روش نمونه‌گیری به صورت در دسترس می‌باشد. حجم نمونه ۵۰ نفر شاعر و ۵۰ نفر غیر شاعر هستند. در این پژوهش از پرسشنامه شخصیتی NEO و پرسشنامه طرح‌واره‌های ناسازگار یانگ استفاده شده است که از لحاظ آماری روا و پایا می‌باشد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس شاخص‌های توصیفی و استنباطی (MANOVA) می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان دادند در دو گروه از لحاظ برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری و سازگاری تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0.05$). همچنین در برخی از مؤلفه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار بین دو گروه شاعر و غیر شاعر تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0.05$). با عنایت بر

^۱ نویسنده مسئول

آدرس پست الکترونیکی: mjasghari@um.ac.ir

آدرس پستی: ایران، مشهد، دانشگاه فردوسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه روانشناسی

وصول: ۱۳۹۵/۰۲/۰۹ - پذیرش: ۱۳۹۵/۱۰/۲۵

یافته‌های پژوهش چه در سطح توصیفی و چه در سطح استنباطی، نتایج حاکی از آن است که شاعران گروهی از افراد هستند که انعطاف‌پذیرتر و برون‌گرایی کمتر و مسئولیت‌پذیری کمتری نسبت به غیر شاعران دارند. **واژه‌های کلیدی:** صفات شخصیتی، NEO، طرح‌واره‌های ناسازگار، شاعران، هنرمندان.

Comparison of Personality Traits Based on the Big Five Model of Personality and Maladaptive Schema in Poets and Non-poets

Azadegan Mehr, M., Moshiryan Farahi, S. M. M., Asghari Ebrahimabadi, M. J.

(Received: 28 Apr, 2016-Accepted: 14 Jan, 2017)

Abstract

Personality, as an internal system, describes people's thoughts, feelings and behavior. Since each group of people has its own set of traits, the aim of this study is to compare the personality traits and maladaptive schema of poets with non-poets. The research is descriptive and causal-comparative because it seeks to discover effects through the study of causes. 50 poets and 50 non-poets were chosen using convenience sampling. In this study, the NEO Personality Inventory and YSQ-SF were used, which are both valid and reliable. Data analysis was based on descriptive and inferential statistics (MANOVA). The results showed that there is a significant difference ($P < 0.05$) between the two groups in terms of extroversion, flexibility and adaptability. There is also a significant difference between poets and non-poets in some schema components ($P < 0.05$). Based on research findings, at both descriptive and inferential levels, the poets were more flexible and less extrovert and less responsible than the non-poets.

Keywords: Personality traits, NEO, Maladaptive schema, Poets, Artists.

مقدمه

بر اساس برآوردهایی که در نظام‌های شخصیتی شده است، هر فرد دارای ویژگی‌هایی است که دیگری آن‌ها را ندارد که این یک اصل در تفاوت‌های فردی می‌باشد. ویلیامز، میرسون و هال^۱ (۲۰۰۸) بیان می‌کنند موضوع تفاوت‌های فردی مبحث نسبتاً جداگانه از روانشناسی تجربی است،

¹ Williams, Myerson, Hale

زیرا روانشناسی تجربی به مسائل و موقعیت‌های آزمایشگاهی می‌پردازد ولی موضوع تفاوت‌های فردی در مورد تفاوت‌های پایدار میان مردم می‌باشد به‌ویژه تعمیم در موقعیت‌ها است. یکی از موضوعیت‌های مهم و مورد بحث در تفاوت‌های فردی شخصیت و تفاوت در استعدادها می‌باشد. شخصیت و صفاتی در هر فرد وجود دارد که اگر آن را به‌عنوان یک جامعه در نظر بگیریم شاید هر جامعه نسبت به دیگری از جهت صفاتی متفاوت باشند و گروهی دارای صفاتی باشند که دیگر گروه آن را نداشته باشد. اگر در یک صفت فردی نمره بالایی داشته باشد، دارای شدت بیشتری در یک رفتار هست نسبت به کسانی که نمره پایین‌تری در یک صفت کسب می‌کنند (دی یانگ^۱، ۲۰۱۰). تفاوت‌های فردی به تربیت و سلامت مرتبط است به‌عنوان یک علم پایه که تمرکز امروزه بیشتر بر مطالعات شناختی^۲، عاطفی^۳ است (کاسلین^۴ و همکاران، ۲۰۰۲). در کلام الهی نیز بیان شده است: بگو هر کس بر طبق روش خود عمل می‌کند^۵، این آیه نمایانگر تفاوت مردم در استعداد و توانایی‌های جسمانی و عقلانی است (نجاتی، مترجم عرب، ۱۳۸۴). بر همین اساس تفاوت‌های فردی در گروه‌های خاصی همچون کارمند دولتی، دانشمند فیزیک، شاعر و غیره شاید دیده شود. فرام بیان می‌کند هنرمندان ویژگی‌های متعددی دارند از جمله شگفت‌زدگی، تمرکز توانایی فکر و پذیرش تعارض و همچنین مسئولیت‌پذیری که این دسته از ویژگی‌ها را می‌توان به‌صورت نظام‌های شخصیتی در گروه هنرمندان طبقه‌بندی کرد (طالع پسند و شهبازی، ۱۳۹۳).

شاکله یا همان شخصیت دارای معانی متفاوتی است. در مجمع‌البیان شاکله به معنای طریقت یا مذهب یاده شده است. وقتی گفته می‌شود، این طریق دارای شاکله‌هاست، معنایش این است که هر جمعیتی از آن را دیگری برای خود جدا کرده‌اند. شاکله در چند معنی دیگر نیز یاده شده است. همچون نیت. امام صادق (ع) می‌فرماید: الا و ان النیه هی العمل؛ یعنی همانا نیت همان عمل است. در واقع در این معنی اصالت نیت در مقابل عمل بیان شده است. علاوه بر نیت جزئیات دیگر شاکله شامل: خلق و خوی، نیاز، مذهب و طریقت، هیئت و ساخت می‌باشد (احمدی، ۱۳۹۰). مدل پنج عاملی شخصیت را در امتداد پنج بعد یا پنج عامل اصلی شامل نوروزگرایی، برون‌گرایی،

¹ DeYoung

² Cognitive

³ Affective

⁴ Kosslyn

انعطاف‌پذیری، دلپذیر بودن و باوجدان بودن توصیف کردند. صفت نوروزگرایی که شامل اضطراب، پرخاشگری، افسردگی، حساسیت به خویشتن، تکانشوری و آسیب‌پذیری است؛ معرف حالت‌های از مشکلات روان‌شناختی و ضعف در بهداشت روانی است. صفات برون‌گرایی به رفتارهای بین فردی و رشد اجتماعی مرتبط با فعالیت‌های اجتماعی معطوف است و شامل صمیمیت، جمع‌گرایی، قاطعیت، فعالیت، هیجان‌خواهی و هیجان‌های مثبت است. صفات انعطاف‌پذیری بر اساس زمینه‌های تجربی که فرد در آن منعطف است، طراحی شده است و تخیل، زیباپسندی، احساسات، اعمال، عقاید و ارزش‌ها را دربر می‌گیرد. صفات دلپذیر بودن را می‌توان با ویژگی‌های مثبت انسان‌دوستی و همکاری‌های گروهی در محیط کار یا هم‌رنگی با محیط کاری مترادف دانست. این صفات شامل اعتماد، صراحت، نوع‌دوستی، تبعیت، تواضع و درک دیگران است. صفات باوجدان بودن شامل کفایت، نظم و ترتیب، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت، خویشتن‌داری و احتیاط در تصمیم‌گیری است؛ که از ویژگی‌های کارمند یا کارگر خوب است و مفهوم وجدان کاری را نیز در برمی‌گیرد (ساعتچی، کامکاری، عسگریان، ۱۳۹۱).

دیگر متغیر مورد بررسی پژوهش حاضر، طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه می‌باشد. طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، الگوهای درون‌مایه‌های عمیق و فراگیری هستند که در دوران کودکی یا نوجوانی شکل گرفته، در سیر زندگی تداوم دارند، به رابطه فرد با خود و با دیگران مربوط می‌شوند و به شدت ناکارآمدند. یانگ و همکاران بر این باورند که طرح‌واره‌های ناسازگار به دلیل ارضا نشدن پنج نیاز هیجانی اساسی دوران کودکی به وجود آمده‌اند؛ و این پنج نیاز را شامل دلبستگی ایمن به دیگران، خودگردانی و کفایت و هویت، آزادی در بیان نیازها و هیجان‌های سالم، خودانگیختگی و تفریح، محدودیت‌های واقع‌بینانه و خویشتن‌داری برشمرد (منتظری، کاوه فارسانی، مهرابی، شکیبیا، ۱۳۹۱). چهار دسته از تجارب اولیه زندگی، روند اکتساب طرح‌واره‌ها را تسریع می‌کند: ناکامی ناگوار نیازها، آسیب دیدن و قربانی شدن، زیادی تجربه کردن چیزهای خوب، درونی سازی انتخابی یا همانندسازی با افراد مهم زندگی (یانگ، کلوسکو، ویشار، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۶). علاوه بر محیط زندگی اولیه، عوامل دیگری نیز در شکل‌گیری طرح‌واره‌ها نقش بازی می‌کنند که در این میان خلق و خوی هیجانی کودک از اهمیت بسزایی برخوردار است

(یانگ، کلوکسو، ویشار، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۶). خلق و خوی هیجانی کودک در تعامل با وقایع دردناک دوران کودکی منجر به شکل‌گیری طرح‌واره‌ها می‌شود. هجده طرح‌واره بر طبق پنج نیاز هیجانی ارضا نشده تقسیم می‌شوند که ما آن‌ها را حوزه‌های طرح‌واره می‌نامیم (یانگ، کلوکسو، ویشار، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۶). این پنج تکلیف عبارت‌اند از: قطع ارتباط و طرد؛ این مقوله از طرح‌واره‌ها عقاید و باورهای منفی راجع به روابط را شامل می‌شود که ممکن است بر انتظارات فرد از روابط و مفهوم‌سازی آن‌ها اثر گذارد. در اینجا باور اصلی این است که روابط غیرقابل اعتماد، بی‌اعتبار و دست‌نیافتنی هستند. عملکرد و خودگردانی مختل؛ این گروه در درجه اول شامل عقایدی راجع به خود است که فرد خود را ضعیف، بی‌اثر و درمانده می‌داند و این طرح‌واره‌ها اثرات مهمی بر اعتماد به نفس فرد در حیطه‌های مختلف زندگی دارند. محدودیت‌های مختل؛ طرح‌واره‌های این مقوله با قدردانی، ارزیابی و توجه به محدودیت‌ها در زندگی روزمره مرتبط است. دیگر جهت‌مندی؛ این گروه از طرح‌واره‌ها بر عقایدی متمرکز است با این مضمون که فقط نیازها، خواسته‌ها و احساسات فرد مهم است؛ و سبب جدایی فرد از دیگران و طرد آن‌ها می‌شود. گوش‌به‌زنگی بیش‌ازحد و بازداری؛ شامل استانداردهای غیرواقع‌بینانه‌ای است که با تمایل بر تمرکز به شرایط، برون‌دادها و رفتارهای منفی مرتبط است تا شرایط، برون‌دادها و رفتارهای مثبت (شهامت، ثابتی، رضوانی، ۱۳۸۹).

طالع‌پسند و شهبازی (۱۳۹۳) پژوهشی با عنوان تفاوت‌های جنسیتی در ویژگی‌های شخصیتی هنرمندان انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد بین زنان و مردان هنرمند در گشودگی به تجربه تفاوت معناداری وجود دارد. بین دو گروه در صداقت، وظیفه‌شناسی، هیجان‌پذیری، سازگاری و برون‌گرایی تفاوت معناداری وجود نداشت. همچنین گزارش کردند توجه به پذیرش تجارب جدید، مؤلفه‌ای مهم در چگونگی تعامل با هنرمندان جهت برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های حرفه‌ای محسوب می‌شود. نتایج پژوهشی بارون^۱ (۱۹۹۱) نشان داد افراد عادی نسبت به افراد هنرمند شخصیتی آرام، صبور، میانه‌رو می‌باشند و هنرمندان افرادی هیجانی و ناپایدار می‌باشند. همچنین یافته‌های پژوهشی کاکس و ویلسون^۲ (۱۹۹۲) نشان داد هنرمندان برون‌گرایی بیشتری نسبت به

^۱ Baroun

^۲ Cox and Wilson

افراد عادی دارند. علاوه بر بررسی‌های انجام‌شده در حیطه صفات شخصیتی در گروه هنرمند، این چنین به نظر می‌رسد که افرادی که هنرمند هستند هیجان‌ات بیشتری نسبت به افراد غیر هنرمند دارند و این خود پیش‌بینی‌کننده برون‌گرایی آن‌هاست. بر اساس مفاهیم انگیزشی افراد برون‌گرا نیازمند ارائه محرک بیشتری جهت کسب رضایت می‌باشند. آیزنگ درباره سطح بهینه تحریک معتقد است که اشخاص برون‌گرا سطح بهینه تحریک بیشتری نسبت به اشخاص درون‌گرا نیاز دارند (خداپناهی، ۱۳۸۹). در رابطه با پژوهش‌های داخلی و خارجی متغیر طرح‌واره‌های ناسازگار با بررسی‌های انجام‌شده پژوهشی در این مورد صورت نگرفته است؛ اما طرح‌واره‌های ناسازگار در گروه‌های مختلفی غیر از شاعران و هنرمندان مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است (خوش‌لهجه صدیق و همکاران، ۱۳۹۱؛ عارف‌نیا، سرنیدی و یوسفی، ۱۳۹۱؛ باگانا، راکیب و لویا، ۲۰۱۱؛ سایراهو و همکاران، ۲۰۱۵).

با عنایت بر پیشینه نظری و پژوهشی یاد شده هدف این پژوهش بررسی ویژگی‌های شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در افراد شاعر و غیر شاعر می‌باشد و سؤال پژوهش این است که آیا ویژگی‌های شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در شاعران و غیر شاعران تفاوت وجود دارد؟ این پژوهش شامل دو مطالعه بوده است. اولی مربوط به مقایسه ویژگی‌های شخصیت در شاعران و غیر شاعران است و دومی مربوط به مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در شاعران و غیر شاعران می‌باشد.

روش پژوهش

روش پژوهش از حیث هدف، بنیادی است زیرا هدف پژوهشگر یافتن پاسخ مسئله‌ای می‌باشد و بلافاصله کاربرد آن مترتب نیست و از نظر میزان کنترل و دست‌کاری، روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای می‌باشد. این پژوهش شامل دو مطالعه می‌باشد، یعنی مقایسه صفات شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار در شاعران و افراد غیر شاعر. این مطالعه در سال ۱۳۹۴ در مشهد انجام شد. نمونه ۱۰۰ نفری این مطالعه به صورت نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد و شامل یک گروه ۵۰ نفری از غیر شاعران و یک گروه ۵۰ نفری از شاعرانی بود که اکثر آن‌ها در جلسات شعر شهر مشهد شرکت می‌کردند. همان‌طور که می‌دانید جهت انتخاب حجم نمونه چند

معیار وجود دارد که یکی از آن معیارها توجه به اصل انتخاب نمونه در هر نوع پژوهش است، فرجی (۱۳۸۹) بیان می‌کند در پژوهش‌های توصیفی از نوع علی مقایسه‌ای مطلوبیت در حجم نمونه ۱۵ نفر می‌باشد. بر همین اساس و با توجه به اصل تعمیم دهی در پژوهش، حجم نمونه در هر گروه ۵۰ نفر انتخاب شدند. افراد نمونه به پرسشنامه نئو (فرم کوتاه ۶۰ سؤالی) و طرح‌واره‌های اولیه ناسازگار یانگ پاسخ دادند.

فرم کوتاه پرسشنامه پنج عاملی نئو (NEO-FFI): این پرسشنامه شامل ۶۰ ماده است که بر اساس تحلیل عاملی نمرات فرم بلند (NEO-PI) که در سال ۱۹۸۶ اجرا شده بود، به دست آمده است. در این پرسشنامه برای هر عامل، ۱۲ پرسش وجود دارد که این عوامل با توجه به دارا بودن بیشترین بار عاملی در ارتباط با صفت مورد نظر، انتخاب شده‌اند. پاسخ‌های پرسشنامه به صورت لیکرت ۵ درجه‌ای از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق است (انیسی، مجدیان، جوشن لو، گوهری کامل، ۱۳۹۰).

NEO-FFI پنج عامل شخصیتی روان آزرده خوئی، برون‌گرایی، گشودگی، سازگاری و مسئولیت‌پذیری را می‌سنجد که بر اساس تحقیقات، ضرایب آلفای کرونباخ آن‌ها به ترتیب ۰/۵۵، ۰/۵۲، ۰/۷۷، ۰/۶۵ و ۰/۸۳ به دست آمده است. در پژوهشی که در کشورمان انجام شد، همسانی درونی این آزمون در دامنه ۰/۳۵ (برای گشودگی) تا ۰/۸۳ (برای روان آزرده خوئی) اعلام شده است (عباسی، رسولزاده طباطبایی، ۱۳۸۸).

فرم کوتاه پرسش‌نامه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه یانگ (YSQ-SF): این پرسشنامه ۷۵ آیتمی توسط جفری یانگ برای ارزیابی ۱۵ طرح‌واره ناسازگار اولیه ساخته شد. این پانزده طرح‌واره عبارت‌اند از: ۱- محرومیت هیجانی ۲- طرد/رهاشدگی ۳- بی‌اعتمادی/بدرفتاری ۴- انزوای اجتماعی ۵- نقص/شرم ۶- شکست ۷- وابستگی/بی‌کفایتی ۸- آسیب‌پذیری نسبت به ضرر یا بیماری ۹- گرفتاری/در دام افتادگی ۱۰- اطاعت ۱۱- ایثار ۱۲- بازداری هیجانی ۱۳- معیارهای نامنعطف ۱۴- استحقاق و ۱۵- خویشتن‌داری و خودانضباطی ناکافی. این ۱۵ طرح‌واره در درون ۵ حوزه مطابق با حوزه‌های تحولی اولیه قرار می‌گیرند (لطفی، دنیوی، خسروی، ۱۳۸۶).

داده‌های این پژوهش با استفاده از تحلیل MANOVA و شاخص‌های توصیفی میانگین و انحراف استاندارد، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. این پژوهش شامل دو مطالعه بوده است. اولی مربوط به مقایسه ویژگی‌های شخصیت در شاعران و غیر شاعران است و دومی مربوط به مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در شاعران و غیر شاعران می‌باشد.

یافته‌ها

جهت بررسی یافته‌ها از ملاک‌های آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (MANOVA) استفاده شده است. ابتدا بررسی مشخصات دموگرافی مورد توصیف واقع شده است و سپس دو گروه با توجه به آزمون t مستقل تجزیه تحلیل شده‌اند.

جدول ۱: شاخص توصیفی سن در دو گروه شاعر و عادی

متغیر	گروه	میانگین	انحراف معیار
سن	عادی	۲۵/۲۳	۶/۲۷
	شاعر	۲۵/۸۱	۵/۲۴

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد، میانگین سنی افراد غیر شاعر ۲۵/۲۳ و شاعران ۲۵/۸۱ می‌باشد؛ که از این منظر دو گروه در مؤلفه سن دارای همگونی هستند.

جدول ۲: مشخصات دموگرافی گروه شاعر

متغیر	فرآوانی	
جنسیت	مؤنث	۲۴
	مذکر	۲۶
وضعیت تأهل	مجرد	۴۱
	متاهل	۹
وضعیت تحصیلات	دیپلم	۵
	فوق دیپلم	۲
	کارشناسی	۳۴
	کارشناسی ارشد	۸
	دکتری	۱

جدول ۳: مشخصات دموگرافی گروه عادی

متغیر	فراوانی
جنسیت	مؤنث ۳۵
	مذکر ۱۵
وضعیت تأهل	مجرد ۲۷
	متأهل ۲۳
وضعیت تحصیلات	دیپلم ۵
	فوق دیپلم ۴
	کارشناسی ۳۸
	کارشناسی ارشد ۳
	دکتری ۰

جدول شماره ۲ و ۳ نشان دهنده جنسیت، وضعیت تأهل و تحصیلات در دو گروه شاعر و غیر شاعر می باشد.

مطالعه اول: مقایسه ویژگی های شخصیت در شاعران و غیر شاعران

در مطالعه اول ما به بررسی تفاوت ویژگی های شخصیت بر اساس مدل پنج عاملی در شاعران و غیر شاعران پرداخته ایم

جدول ۴: شاخص های توصیفی ویژگی های شخصیتی در دو گروه شاعر و عادی

متغیر	گروه	میانگین	انحراف معیار
روان رنجور خویی	عادی	۲۲/۹۶	۷/۹۷
	شاعر	۲۳/۳۶	۷/۴۳
برون گرایی	عادی	۳۰/۶۰	۶/۷۹
	شاعر	۲۷/۲۸	۶/۳۴
انعطاف پذیری	عادی	۲۷/۳۹	۵/۵۰
	شاعر	۳۱/۰۱	۵/۰۳
سازگاری	عادی	۳۰/۴۷	۵/۷۲
	شاعر	۲۸/۷۴	۵/۸۶
مسئولیت پذیری	عادی	۳۳/۶۷	۶/۷۵
	شاعر	۳۱/۰۸	۶/۲۴

جدول شماره ۴ نشان‌دهنده شاخص‌های توصیفی ویژگی‌های شخصیتی در دو گروه عادی و شاعر می‌باشد. میانگین روان رنجوری در گروه شاعر بیشتر از عادی هست. برون‌گرایی در افراد غیر شاعر بیشتر از افراد شاعر می‌باشد به طوری که میانگین شاعران ۲۷/۲۸ و غیر شاعران ۳۰/۶۰ می‌باشد. همچنین در متغیر انعطاف‌پذیری میانگین گروه شاعران ۳۱/۰۱ و غیر شاعران ۲۷/۳۹ است. در متغیر سازگاری میانگین غیر شاعران ۳۰/۴۷ و شاعران ۲۸/۷۴ می‌باشد و در نهایت در متغیر مسئولیت‌پذیری افراد شاعر با میانگین ۳۱/۰۸ می‌باشند و افراد غیر شاعر ۳۳/۶۷ هستند که از لحاظ میانگین مسئولیت‌پذیری افراد غیر شاعر بیشتر است.

جدول ۵: نتایج آزمون MANOVA در ویژگی‌های شخصیتی دو گروه شاعر و عادی

متغیر	F	Df	میانگین مجزورات	معناداری
روان رنجور خوبی	۰/۰۶۷	۱	۴/۰۰	۰/۷۹
برون‌گرایی	۶/۳۷۳	۱	۲۷۵/۲۹	*۰/۰۱
انعطاف‌پذیری	۱۱/۷۵۷	۱	۳۲۷/۷۳	*۰/۰۰۱
سازگاری	۲/۲۴۳	۱	۷۵/۲۶	۰/۱۳
مسئولیت‌پذیری	۳/۹۵۹	۱	۱۶۷/۷۶	*۰/۰۴

P value < 0.05

جدول ۵ مربوط به قسمت اول یافته‌های استنباطی جهت بررسی تفاوت‌های ویژگی‌های شخصیت در شاعران و غیر شاعران است. آزمون MANOVA در قسمت اول و دوم پژوهش به صورت مجزا گرفته شده است. نتایج تحلیل آزمون MANOVA نشان داد در دو گروه عادی و شاعر مقیاس برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری و مسئولیت‌پذیری در سطح معناداری تفاوت وجود دارد ($P < 0.05$) و بر اساس جدول ۴ از لحاظ میانگین‌ها برون‌گرایی در افراد عادی بیشتر بوده و انعطاف‌پذیری در افراد شاعر بیشتر بوده است.

مطالعه دوم: مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در شاعران و غیر شاعران

در مطالعه دوم ما به بررسی تفاوت طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در شاعران و غیر شاعران پرداخته‌ایم.

جدول ۶: شاخص‌های توصیفی طرح‌واره‌های اولیه ناسازگار در دو گروه شاعر و عادی

متغیر	گروه	میانگین	انحراف معیار
محرومیت هیجانی	عادی	۵/۹۶	۵/۴۶
	شاعر	۸/۴۱	۵/۵۱
طرد/رهاشدگی	عادی	۹/۹۰	۶/۵۴
	شاعر	۹/۵۶	۵/۵۴
بی‌اعتمادی/بدرفتاری	عادی	۶/۴۲	۴/۴۱
	شاعر	۸/۵۶	۵/۴۱
انزوای اجتماعی	عادی	۱۲/۹۱	۲/۰۴
	شاعر	۱۳/۰۲	۲/۶۳
نقص/شرم	عادی	۲/۷۶	۳/۴۷
	شاعر	۴/۳۹	۴/۶۲
شکست	عادی	۳/۸۶	۴/۱۱
	شاعر	۳/۹۶	۴/۲۴
وابستگی/بی‌کفایتی	عادی	۳/۱۶	۳/۳۸
	شاعر	۴/۴۴	۴/۱۹
آسیب‌پذیری نسبت به ضرر یا بیماری	عادی	۴/۵۰	۴/۷۰
	شاعر	۶/۶۰	۵/۰۰
گرفتاری/در دام افتادگی	عادی	۶/۳۷	۵/۱۳
	شاعر	۵/۶۸	۴/۷۸
اطاعت	عادی	۴/۶۸	۴/۷۹
	شاعر	۵/۵۶	۴/۸۹
ایثار	عادی	۱۲/۱۸	۵/۱۵
	شاعر	۱۴/۱۱	۴/۷۹
بازداری هیجانی	عادی	۶/۷۲	۵/۶۲
	شاعر	۷/۵۶	۴/۷۲
معیارهای نامتعطف	عادی	۱۴/۴۱	۶/۳۱
	شاعر	۱۵/۸۹	۴/۷۴
استحقاق	عادی	۱۲/۰۶	۵/۲۶
	شاعر	۱۳/۳۹	۴/۱۰
خویشترداری و خودانضباطی ناکافی	عادی	۹/۰۰	۴/۷۶
	شاعر	۹/۸۲	۴/۴۱

جدول ۵ نشان‌دهنده شاخص‌های توصیفی (انحراف معیار و میانگین) طرح‌واره‌های ناسازگار در دو گروه شاعر و غیر شاعر می‌باشد. به‌طور کلی میانگین محرومیت هیجانی، طرد/رهاشدگی،

بی‌اعتمادی/بدرفتاری، انزوای اجتماعی، نقص/شرم، شکست، وابستگی/بی‌کفایتی، آسیب‌پذیری نسبت به ضرر یا بیماری، گرفتاری/در دام افتادگی، اطاعت، ایثار، بازداری هیجانی، معیارهای نامنعطف، استحقاق، خویشن‌داری و خودانضباطی ناکافی در گروه غیرشاعر به ترتیب، ۵/۹۶، ۹/۹۰، ۶/۴۲، ۱۲/۹۱، ۲/۷۶، ۳/۸۶، ۳/۱۶، ۴/۵۰، ۶/۳۷، ۴/۶۸، ۱۲/۱۸، ۶/۷۲، ۱۴/۶۱، ۱۲/۰۶ و ۹/۰۰ می‌باشد؛ و میانگین محرومیت هیجانی، طرد/رهاشدگی، بی‌اعتمادی/بدرفتاری، انزوای اجتماعی، نقص/شرم، شکست، وابستگی/بی‌کفایتی، آسیب‌پذیری نسبت به ضرر یا بیماری، گرفتاری/در دام افتادگی، اطاعت، ایثار، بازداری هیجانی، معیارهای نامنعطف، استحقاق، خویشن‌داری و خودانضباطی ناکافی در گروه شاعر به ترتیب، ۸/۴۱، ۹/۵۶، ۸/۵۶، ۱۳/۰۲، ۴/۳۹، ۳/۹۶، ۴/۴۴، ۶/۶۰، ۵/۶۸، ۵/۵۶، ۱۴/۱۱، ۷/۵۶، ۱۵/۸۹، ۱۳/۳۹ و ۹/۸۲ می‌باشد.

جدول ۷: نتایج آزمون MANOVA در طرح‌واره‌های اولیه ناسازگار دو گروه شاعر و عادی

متغیر	F	Df	میانگین مجزورات	معناداری
محرومیت هیجانی	۴/۹۹۳	۱	۱۵۰/۵۹	* ۰/۰۲
طرد/رهاشدگی	۰/۰۷۸	۱	۲/۸۷	۰/۷۸
بی‌اعتمادی/بدرفتاری	۴/۶۹۵	۱	۱۱۴/۴۴	* ۰/۰۳
انزوای اجتماعی	۰/۰۴۵	۱	۰/۲۵	۰/۸۳
نقص/شرم	۳/۹۹۲	۱	۶۶/۷۶	* ۰/۰۴
شکست	۰/۰۱۴	۱	۰/۲۵	۰/۹۰
وابستگی/بی‌کفایتی	۲/۸۱۷	۱	۴۰/۹۶	۰/۰۹
آسیب‌پذیری نسبت به ضرر یا بیماری	۴/۶۶۸	۱	۱۱۰/۲۵	* ۰/۰۳
گرفتاری/در دام افتادگی	۰/۴۷۹	۱	۱۱/۷۷	۰/۴۹
اطاعت	۰/۸۲۶	۱	۱۹/۳۶	۰/۳۶
ایثار	۳/۷۸۸	۱	۹۳/۸۹	* ۰/۰۵
بازداری هیجانی	۰/۶۴۰	۱	۱۷/۲۶	۰/۴۲
معیارهای نامنعطف	۱/۳۱۰	۱	۴۰/۹۰	۰/۲۵
استحقاق	۲/۰۱۱	۱	۴۴/۷۹	۰/۱۵
خویشن‌داری و خودانضباطی ناکافی	۰/۷۹۷	۱	۱۶/۸۱	۰/۳۷

P value: 0.05

با توجه به جدول شماره ۷ آزمون MANOVA نشان داد محرومیت هیجانی، بی‌اعتمادی/بدرفتاری، نقص/شرم، آسیب‌پذیری نسبت به ضرر یا بیماری و ایثار در دو گروه

تفاوت معنادار وجود دارد که این تفاوت در سطح معنادار می‌باشد ($P < 0.05$).

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از اساسی‌ترین سؤالات مطرح در زمینه روانشناسی پایه، اینکه شخصیت چیست؟ چرا آدمی به این شکل و یا آن شکل رفتار می‌کند؟ چرا تفاوت‌های فردی وجود دارند؟ و چه چیز موجب این تفاوت‌ها می‌شود؟ چگونه انسان قابل پیش‌بینی می‌شود؟ (فیست و فیست، ۲۰۰۲، ترجمه سیدمحمدی، ۱۳۹۱). اینکه بدانیم یک شاعر چه ویژگی‌هایی دارد در پیش‌بینی رفتارها به جامعه علمی کمک خواهد کرد. بر همین اساس هدف پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار در شاعران و افراد غیر شاعر می‌باشد.

قسمت اول پژوهش مربوط به مقایسه صفات شخصیتی در شاعران و غیر شاعران بود. یافته‌های پژوهش نشان دادند بین شاعران و افراد غیر شاعر در متغیرهای برون‌گرایی، انعطاف‌پذیری و مسئولیت‌پذیری تفاوت معناداری وجود دارد. یافته‌های توصیفی نمایانگر آن بود که میانگین برون‌گرایی و مسئولیت‌پذیری در افراد غیر شاعر بیشتر از افراد شاعر بود، اما انعطاف‌پذیری شاعران بیشتر از افراد غیر شاعر بوده است. نتایج پژوهش چامارا و فورنهایم^۱ (۲۰۱۰) نشان داد افرادی که نوازنده و نویسنده هستند در مقیاس انعطاف‌پذیری نمره بیشتری داشته‌اند؛ که از این منظر با یافته پژوهش حاضر همسو است. ایزوکا (۲۰۰۸) بیان می‌کند برون‌گرایی و نوروزگرایی در افراد هنرمند بیشتر از افراد عادی است، در حالی که پژوهش حاضر خلاف این مسئله را نشان داده است. همچنین پژوهش گوتز و گوتز (۱۹۷۹) نشان داد هنرمندان از لحاظ نوروزگرایی نمره بیشتر از افراد غیر هنرمند گرفتند که یافته‌های این پژوهش با یافته‌های گوتز و گوتز همسو نمی‌باشد. در پژوهشی دیگر توسط تدین، بحرینیان و غباری بناب (۱۳۹۳) بررسی ویژگی‌های شخصیتی، شاعران در عامل‌های روان‌نژندی و انعطاف‌پذیری نمره بالا و در عامل باوجدانی بودن نمره پایین کسب نمودند. ایشان در پژوهش خود از پرسشنامه شخصیتی پنج عاملی نئو استفاده کردند که از این منظر با پژوهش حاضر همسویی در ابزار پژوهشی دارد. همچنین از لحاظ حجم نمونه ۷۰ نفر شاعر مورد بررسی قرار گرفته بودند؛ که شایستگی پژوهش حاضر از لحاظ گروه مقایسه روشن‌تر می‌شود.

^۱ Chamora and Forenhiem

در قسمت دوم پژوهش، به بررسی مقایسه‌ای طرح‌واره‌های ناسازگار در شاعران و افراد غیر شاعر پرداخته شد. یافته‌ها نشان داد در دو گروه محرومیت هیجانی، بی‌اعتمادی/بدرفتاری، نقص/شرم، آسیب‌پذیری نسبت به ضرر یا بیماری و ایشار تفاوت معناداری وجود دارد. پژوهش‌های متعددی گزارش کردند طرح‌واره‌های ناسازگار در گروه‌های مختلف با یکدیگر متفاوت می‌باشد. به‌عنوان مثال مطالعه سپاه منصور و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد طرح‌واره‌های ناسازگاری همچون محرومیت هیجانی در افراد مستقل و وابسته تفاوت معناداری وجود دارد؛ اما با توجه به بدیع بودن مسئله این پژوهش، مطالعه‌ای در مطابق با مسئله حاضر یافت نشد. با توجه به کلیت تفاوت طرح‌واره‌های ناسازگار در گروه‌های مختلف از این منظر با پژوهش‌های حمید پور (۱۳۸۷)، اکبری (۱۳۹۰) همسو می‌باشد. در تبیین تفاوت طرح‌واره‌های ناسازگار می‌توان گفت، محتوای طرح‌واره سوق‌دهنده رفتارهای افراد هستند که این مسئله همان‌طور که گفته شد در گروه‌های مختلف ویژگی‌های یکسانی وجود ندارد. از آنجا که طرح‌واره‌ها هسته خودپنداره افراد را شکل می‌دهند، اگر دارای محتوای ناسازگار باشند افراد را نسبت به گستره‌ای از کاستی‌ها و مشکلات آسیب‌پذیر می‌کنند. پس توجه به طرح‌واره‌ها به گونه‌ای تبدیل آن به سازگارانه مسئله‌ای مهم می‌تواند باشد.

به‌طور کلی مطالعات کمی در ارتباط با ویژگی‌های شاعران صورت گرفته بود. با این حال می‌توان گفت، با توجه به اینکه شاعران در برون‌گرایی نمره کمتری نسبت به افراد غیر شاعر دارند، این افراد نسبت به افراد غیر شاعر کمتر گرم هستند و معاشرت کمتری دارند. همچنین کمتر هیجان خواه هستند. علاوه بر آن به دلیل بیشتر بودن انعطاف‌پذیری شاعران این افراد از تخیل، زیبایی‌شناسی، احساسات، کنش و ایده بیشتری برخوردار هستند و به دلیل کمتر بودن نمره مسئولیت‌پذیری یا جدیت، شاعران کمتر دارای طمأنینه و پیشرفت‌گرایی هستند. این موارد توصیف‌کننده گوشه‌ای از صفات شخصیتی افراد شاعر است. به‌طور کلی هنر نشان‌دهنده بیان احساسات و درک احساسات است و باعث آشنایی با فرهنگ و هویت اجتماعی می‌شود. هنر گونه‌ای است از عوامل تقویت مهارت‌های انتقادگری (واجارگاه، ۱۳۹۳). با این وجود توصیف یک هنرمند مخصوصاً شاعر با توجه به پژوهش حاضر بیان‌کننده گروهی از افراد است که

انعطاف‌پذیر هستند و برون‌گرایی کمتر و مسئولیت‌پذیری کمتری نسبت به غیر شاعران دارند. از محدودیت‌های پژوهش اینکه یک پرسشنامه به‌تنهایی نمی‌تواند تمام صفات شخصیتی را بررسی کند. پس پیشنهاد می‌شود جهت بررسی همه‌جانبه‌تر این گروه از افراد بهتر است از چند نوع ابزار استفاده شود تا دقت تعمیم دهی بیشتر شود. همچنین عوامل پیش‌بینی‌کننده در شکل‌گیری صفات شخصیتی مورد تبیین قرار بگیرد.

تشکر و قدردانی

از این پژوهش هیچ‌گونه حمایت مالی و سازمانی نشده است و تماماً با هزینه شخصی بوده است.

منابع

- احمدی، علی‌اصغر (۱۳۹۰). روانشناسی شخصیت از دیدگاه اسلام. تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر.
- احمدی، فرزانه؛ نژادفرید، علی‌اصغر؛ برجعلی، محمود. (۱۳۹۳). مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و راهبردهای تنظیم شناختی هیجان در بیماران مبتلا به انسداد عروق کرونر و افراد سالم. مجله علوم رفتاری. دوره هشتم شماره یک. صص ۵۵-۶۳.
- اکبری، ابراهیم. (۱۳۹۰). مقایسه اثربخشی درمان تحلیل رفتار متقابل و درمان شناختی-رفتاری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
- انیسی، جعفر؛ مجدیان، محمد؛ جوشن‌لو، محسن؛ گوهری کامل، زهرا. (۱۳۹۰). بررسی اعتبار و روایی فرم کوتاه پرسشنامه پنج‌عاملی نئو در دانشجویان. مجله علوم رفتاری، ۵(۴)، ۳۵۱-۳۵۵.
- تدین، سیمین؛ بحرینیان، عبدالمجید؛ غباری بناب، باقر. (۱۳۹۳). رابطه ویژگی‌های شخصیتی با سلامت روان در شاعران دهه اخیر ایران، دومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم رفتاری، تهران، موسسه اطلاع‌رسانی نارکیش، http://www.civilica.com/Paper-PSYCHOCONF02-PSYCHOCONF02_073.html
- سپاه منصور، مژگان؛ امامی پور، سوزان؛ امراللهی یوکی، عطیه. (۱۳۹۳). مقایسه عملکرد خانواده و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در دو گروه نوجوانان مستقل و وابسته به دیگران. فصلنامه تحقیقات روان‌شناختی، ۶(۲۴)، ۳۳-۱۳.
- حمید پور، حسن. (۱۳۸۵). بررسی مقدماتی کارایی و اثربخشی طرح‌واره درمانی در درمان شکست‌های عشقی دانشجویان مقاله ارائه شده در پنجمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان. تهران: دانشگاه شاهد.
- خداپناهی، محمد کریم (۱۳۸۹). انگیزش و هیجان. تهران: سمت.
- خوش لهجه صدق، ا؛ ابوالمعالی الحسینی، خ؛ خوش لهجه، ز؛ عزیززاده فرشلاف، ح؛ ایمانی، ا و حسینی، ع. (۱۳۹۱). مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه افراد معتاد موفق و ناموفق به ترک و جمعیت غیر بالینی. یافته‌های نو در روانشناسی، ۷(۲۳)، ۶۰-۴۹.
- ساعتچی، محمود؛ کامکاری، کامبیز؛ عسگریان، مهناز. (۱۳۹۱). آزمون‌های روان‌شناختی، تهران: ویرایش. منتظری، محمدصادق؛ کاوه فارسانی، ذبیح‌الله؛ مهربانی، حسینعلی؛ شکیبا، عباس. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و افسردگی در بین دانش‌آموزان پسر شهرستان فلاورجان. مجله دانشگاه

- علوم پزشکی مازندران، ۲۲(۹۷)، ۱۷۹-۱۸۸.
- شهامت، فاطمه؛ ثابتی، علیرضا؛ رضوانی، سمانه. (۱۳۸۹). بررسی رابطه سبک‌های فرزندپروری و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه. مطالعات تربیتی و روانشناسی، ۱۲(۲)، ۲۳۹-۲۵۴.
- طالع پسند، سیاوش؛ شهبازی، جمشید (۱۳۹۳). تفاوت‌های جنسیتی در ویژگی‌های شخصیتی هنرمندان. فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی، ۳(۶)، ۱۲۵-۱۱۳.
- عارف نیا، سمانه؛ سرندی، پرویز؛ یوسفی، رحیم. (۱۳۹۱). مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در دانش‌آموزان دوره راهنمایی دارای اضطراب مدرسه و دانش‌آموزان عادی. مجله روانشناسی مدرسه، ۱(۴)، ۸۹-۷۴.
- عباسی، روح‌الله؛ رسول زاده طباطبایی، کاظم. (۱۳۸۸). رضایت‌مندی زناشویی و تفاوت‌های فردی: نقش عوامل شخصیتی. مجله علوم رفتاری، ۳(۳)، ۲۳۷-۲۴۲.
- فرجی، نصرالله (۱۳۸۹). روش‌های تحقیق. تهران: پوران پژوهش.
- لطفی، راضیه؛ دنیوی، وحید؛ خسروی، زهره. (۱۳۸۶). مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در سربازان مبتلا به دسته ب اختلالات شخصیت و سربازان سالم. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۵(۲)، ۱۲۶۱-۱۲۶۶.
- مطیعی، زهرا؛ برجلی، احمد؛ تقوایی، داوود. (۱۳۹۳). نقش واسطه‌ای قصه عشق در رابطه با طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و رضایت زناشویی. مجله علوم رفتاری، ۸(۳)، ۲۱۹-۲۲۶.
- منتظری، محمدصادق؛ کاوه فارسانی، ذبیح‌الله؛ مهربانی، حسینعلی؛ شککیا، عباس. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و افسردگی در بین دانش‌آموزان پسر شهرستان فلاورجان. مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۲۲(۹۷)، ۱۷۹-۱۸۸.
- نجاتی، محمد عثمان. قرآن و روانشناسی. ترجمه عباس عرب، ۱۳۸۴، مشهد: آستان قدس رضوی.
- واجارگاه، فتحی (۱۳۹۳). برنامه درسی چیست؟. تهران: کتاب مهربان نشر.
- یانگ، جفری؛ کلسکو، ژانت؛ ویشار، مارجوری. (۱۳۸۶). طرح‌واره درمانی (راهنمای کاربردی برای متخصصان بالینی). ترجمه: حمیدپور، حسن؛ اندوز، زهرا. تهران: ارجمند، چاپ اول.
- یوسفی، ناصر. (۱۳۹۰). مقایسه اثربخشی دو رویکرد خانواده درمانی مبتنی بر طرح‌واره درمانی و نظام عاطفی بیون بر طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در مراجعان متقاضی طلاق شهر سقز. مجله اصول بهداشت روانی، ۱۳(۴)، ۷۳-۳۵۶.
- Baroun, B. (1991). The creative sensitive personality, psykish halska, Rsber, Arthurs, Dictionary of psychology, N.Y. 28.
- Bagana, E., Raciub, A. & Lupu, L. (2011). Self esteem, optimism and exams' anxiety among high school students. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 30, 1331 – 1338.
- Cox, H., Vilson, P. J. (1992). Artists and substance abuse, Experimental psychology, 1228-40.
- Chamora, S. Forenhiem, T. (2010). Musical talent and successfulness, Belgrade: Faculty of Music and Institute for Educational Research. (Serb)
- DeYoung, C.G. (2010). Personality Neuroscience and the Biology of Traits. Social and Personality Psychology Compass, 4(12), 1165–1180, 10.1111/j.1751-9004.2010.00327.x
- Gotz, K.O., Gotz K. (1979). Personality characteristics of professional artists. Perceptual and Motor Skills, 49, 327-334.
- Isoka, A. (2008). The musical temperament: Psychology and personality of musicians, New York: Oxford University Press.
- Kosslyn, S.M., Cacioppo, J.T., Davidson, R.J., Hugdahl, K., Lovallo, W.R., Spiegel, D., & Rose, R. (2002). Bridging psychology and biology: The analysis of individuals in groups. American Psychologist, 57, 341–351

- Saariaho, A. S., et al. (2015). Alexithymia and Early Maladaptive Schemas in chronic pain patients. *Scand J Psychol*, 56(4), 428-437.
- Williams, B., Myerson, J., Hale, S. (2008). Individual Differences, Intelligence, and Behavior Analysis. *J Exp Anal Behav*, 90(2), 219–231. doi: 10.1901/jeab.2008.90-219